

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

ЛУЦЕНКО СЕРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 94(6)„1884/1918”:325.4(6:430)

**НІМЕЦЬКІ КОЛОНІАЛЬНІ СПІВТОВАРИСТВА В АФРИЦІ: ФОРМУВАННЯ
І ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ (1884–1918 рр.)**

07.00.02 – всесвітня історія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Дніпро – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі нової та новітньої історії Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент
Тумаков Олександр Іванович,
Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна, доцент кафедри нової та
новітньої історії.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України
Віднянський Степан Васильович,
Інститут історії України НАН України,
завідувач відділом історії міжнародних зв'язків
і зовнішньої політики України;

кандидат історичних наук, професор
Бобилєва Світлана Йосипівна,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
професор кафедри всесвітньої історії.

Захист відбудеться _____ о _____ на засіданні спеціалізованої вченої ради
Д 08.051.14 у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара за адресою:
49027, м. Дніпро, пл. Т. Шевченка, 1, Палац студентів ДНУ, ауд. 30.

Із дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Дніпровського
національного університету імені Олеся Гончара за адресою: 49010, м. Дніпро, вул.
Козакова, 8.

Автореферат розісланий « _____ » грудня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат історичних наук, доцент

О. В. Бойко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасна світова спільнота приділяє особливу увагу розвитку взаємин з африканськими країнами, оскільки Африка з її ресурсами і швидко зростаючим демографічним потенціалом є важливою ланкою в глобальному міжнародному світі. Процеси, що відбуваються в африканських країнах, безпосередньо впливають на міжнародну ситуацію і мають складну і багатопланову історичну основу. Практично всі африканські країни в минулому були колоніями європейських держав. Колоніальний період мав значний вплив на подальшу історію африканського континенту. Прикладом такого впливу є Берлінська конференція 1884–1885 рр., на якій колоніальні держави продовжили здійснювати штучний розподіл Африки на територіальні одиниці без урахування етнічного складу населення тієї чи іншої частини континенту. Наслідки цього виявляються і сьогодні – Африку називають «киплячим континентом», оскільки там не припиняються збройні зіткнення і локальні війни, а число конфліктів з кожним роком не тільки не зменшується, а й навіть збільшується.

Особливе місце в колоніальній експансії займала кайзерівська Німеччина, яка змогла за відносно короткий час створити власну величезну колоніальну імперію. Німецький колоніалізм мав особливу, дуже жорстку систему управління, яка була спрямована на підкорення місцевого населення й призвела до величезних втрат серед корінних народів Африки. Однак, вивчення німецького колоніалізму вимагає діалектичного підходу. Так, міста Дар-ес-Салам, Віндхук, Буйо, Ломе, Людериц були побудовані за німецькими проектами. Основу сучасної транспортної системи Намібії, Танзанії, Того і Камеруну становлять залізничні і шосейні дороги, побудовані німецькою колоніальною владою наприкінці XIX – на початку XX ст. Вирощування тропічних культур, поставлене на промислову основу німцями в колоніальний період, і в наш час є рентабельною галуззю, на якій базується сільське господарство зазначених країн.

Німецький колоніалізм в Африці породив такий своєрідний соціальний феномен, як німецькі колоніальні спільноти. Зокрема, в сучасній Намібії, де німецькою мовою володіє 32% населення, зберігається значна німецька громада (близько 25 тис. чол.), яка має особливий статус в економіці та політичному житті країни і зберігає свою етнокультурну самобутність. До 1990 р. офіційними мовами Намібії були німецька та африкаанс. Таким чином, вивчення історії німецького колоніалізму, в тому числі і повсякденного життя німецьких переселенців в Африці, та впливу колонізації на історичні долі країн і народів цього континенту є актуальним і викликає жвавий інтерес у сучасній історичній науці. У зв'язку з цим актуальність теми даного дослідження зумовлена комплексним підходом до вивчення проблеми становлення, розвитку та життєдіяльності німецьких колоніальних співтовариств у африканських володіннях Німеччини.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота проводилася в рамках планової наукової теми «Історія країн Азії та Африки в новий та новітній час» кафедри нової та новітньої історії Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна (державний реєстраційний номер 0112U005271).

Об'єктом дослідження є колоніальна політика Німецької імперії в Африці.

Предметом дослідження є формування і повсякденне життя німецьких колоніальних співтовариств на африканському континенті в кінці XIX – на початку XX ст.

Територіальні межі дослідження визначені відповідно до адміністративно-територіального поділу колишніх німецьких колоній: Південно-Західної Африки (сучасна Намібія), Німецької Східної Африки (на сьогодні – Танзанія, Бурунді, Руанда), Камеруну (сучасна Республіка Камерун) і Того (сучасна Тоголезька Республіка і частина території Республіки Гана).

Хронологічні межі дисертаційної роботи охоплюють період 1884–1918 рр. Нижня хронологічна межа обумовлена встановленням німецького протекторату над бухтою Ангра-Пекена в Південно-Західній Африці, що стало першим кроком до створення німецьких протекторатів в Африці. Того ж року Німецька імперія встановила контроль над Того та Камеруном, а в 1885 р. розширила свої володіння за рахунок Східної Африки, посівши третє місце за площею африканських колоній серед колоніальних держав. Вибір верхньої межі дослідження обумовлений поразкою Німеччини в Першій світовій війні і переходом її колоніальних володінь під контроль держав-переможниць.

Мета роботи полягає в комплексній характеристиці німецьких колоніальних співтовариств, що сформувалися в африканських володіннях Німеччини наприкінці XIX – на початку XX ст.

Для досягнення мети означені такі дослідницькі **завдання**:

- розглянути процес виникнення і розвитку німецьких колоніальних співтовариств, виявити їх регіональну специфіку;
- охарактеризувати побут і показати способи соціально-психологічної адаптації колоністів до умов чужого в цивілізаційному відношенні навколишнього середовища;
- проаналізувати формування нормативно-правової бази та адміністративної системи німецьких колоній з точки зору їх впливу на життя німецьких переселенців;
- простежити еволюцію соціальних груп: їх правовий статус, соціально-економічне становище, а також можливості соціальної мобільності колоністів;
- визначити витоки расових, національних, соціальних конфліктів та протиріч, проаналізувати їх вплив на життя громад;
- розглянути особливості формування господарського устрою переселенців;

- охарактеризувати специфіку ідеологічних поглядів досліджуваних колоніальних громад, їх суспільного і культурного життя;
- з'ясувати особливості локальної згуртованості суспільств та взаємодії різних соціальних структур на мікро- і макрорівні;
- виявити характерні риси німецького колоніалізму в Африці, обумовлені умовами історичного розвитку Німеччини та самодостатністю німців.

Методологічною основою дослідження стала сукупність принципів історизму, наукової об'єктивності, всебічності, системності. У дисертації використано спеціально-історичні (історико-генетичний, порівняльно-історичний, історико-типологічний, історико-системний, проблемно-хронологічний) методи дослідження.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає, насамперед, у постановці та розробці теми як самостійної й цілісної дослідницької проблеми. Автор вперше комплексно розглядає історію і життєдіяльність громад, створених німецькими переселенцями в різних районах Африки. У дослідженні знайшли відображення такі положення наукової новизни:

У роботі вперше:

- проведено різнобічний аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників, які впливали на становлення і розвиток переселенських громад наприкінці XIX – на початку XX ст.;
- здійснено комплексну характеристику адаптації переселенців до нових умов, трансформацію їх світогляду, побуту тощо;
- проаналізовано соціальну структуру колоніальних співтовариств у африканських володіннях Німеччини;
- встановлено вплив колоніальної нормативно-правової системи на розвиток протекторатів;
- розглянуто особливості суспільного та культурного життя переселенських громад.

Поглиблено:

- уявлення про особливості німецького колоніалізму в Африці;
- знання про взаємовідносини між переселенцями з Німеччини і автохтонним населенням;
- розуміння про роль органів колоніального самоврядування у житті колоній.

Уточнено:

- специфіку економічного розвитку та виробничої спеціалізації німецьких колоній та домогосподарств колоністів;
- структуру адміністративних органів, військових і поліцейських сил протекторатів.

Складено:

- таблиці, які містять відомості про кількісний склад та соціальну структуру німецьких колоніальних суспільств, а також відображають персональний склад керівників адміністративного та військового апарату протекторатів.

Теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження полягає в можливості використання наведених у ньому наукових розробок для характеристики не тільки німецьких колоніальних громад в африканських володіннях Німеччини, але й інших колоніальних співтовариств. Сформульовані дисертантом наукові положення, наведені факти і результати дослідження можуть бути використані при підготовці наукових робіт, навчальної літератури, лекційних курсів і спецкурсів з історії, міжнародних відносин та інших дисциплін.

Особистий внесок здобувача полягає в постановці наукової проблеми й її вирішенні. Наукові результати, викладені в дисертації, здобуті автором самостійно. Усі публікації в наукових фахових збірниках та доповідях на конференціях є одноосібними.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи обговорювалися на кафедрі нової та новітньої історії Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Матеріали дослідження доповідалися автором на регіональних, всеукраїнських та міжнародних конференціях. Серед них: IV міжнародна наукова-практична конференція «Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин», присвяченій пам'яті професора Г. Л. Бондаревського (Луганськ; 2013), міжнародна наукова-практична конференція «Глобальні військово-політичні протистояння в ХХ в.: міжнародні та регіональні виміри (до 100-річчя Першої світової війни)» (Запоріжжя; 2014), Каразінські читання (Харків; 2015).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 11 наукових праць, з яких 1 – у іноземному спеціалізованому періодичному виданні, 6 – у фахових наукових виданнях України, 1 – у виданні, що не входить до переліку фахових видань, 3 – матеріали наукових конференцій.

Структура роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (9 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури (424 найменувань на 39 сторінках) та додатків. Загальний обсяг дисертації – 258 сторінок, з них основний текст – 188 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, вказано на зв'язок роботи з науковою програмою кафедри, де виконувалася дисертація, визначено об'єкт і предмет дослідження, хронологічні й територіальні межі роботи, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів дисертації, наведено дані щодо апробації результатів та розкрито структуру виконаної роботи.

У **першому розділі «Історіографія, джерела, методологія»** проаналізовано історіографію з історії германського колоніалізму, джерельну базу роботи, визначено методологію, а також методи дослідження, використані в роботі.

У підрозділі **1.1. «Історіографія проблеми»** проаналізовано роботи зарубіжних та вітчизняних авторів, присвячених колоніальній експансії Німеччини. Зарубіжна історіографія поділена на три основні групи: російськомовну історіографію, німецьку та англomовну. Для більш зручного розгляду російськомовна історіографія розбита на такі підрозділи: дореволюційна література, дослідження радянського і пострадянського (сучасного) періодів.

Перші праці російських дослідників, що підіймали питання германської експансії, з'явилися вже на початку ХХ ст. Роботи І. І. Защука і А. К. Дживелегова, які вийшли друком у 1908 р. і 1910 р., наводять детальний аналіз економічного, політичного та військового положення німецьких протекторатів на початку ХХ ст.

У радянський період вивчення німецького колоніалізму розширилось. Особливо слід виділити роботу А. М. Пегушева, Б. М. Туполева, яка стала першим у радянській історіографії комплексним дослідженням найбільшого повстання африканського населення проти колонізаторів у Східній Африці.

Розпад Радянського Союзу, деідеологізація історичної науки, що розпочалася, дозволили дослідникам розширити й оновити проблематику своїх студій. Так, першим автором, який звернув увагу на формування німецької колоніальної громади в Південно-Західній Африці, став А. С. Балезін. Особливу цінність для нашого дослідження має детальний опис формування білої громади в Південно-Західній Африці, повсякденне життя і діяльність колоністів.

Німецька історіографія має значний обсяг, тому, використовуючи проблемно-хронологічний принцип, її розділено на кілька періодів. Перший із них розпочався зі здобуття Німеччиною колоній (тобто з початку 80-х років ХІХ ст.) і тривав до закінчення Першої світової війни, другий охоплює роки Веймарської республіки (1919–1933 рр.), третій – період нацистської диктатури в Німеччині (1933–1945 рр.), четвертий період включає повоєнний розвиток історіографії двох німецьких держав до їх об'єднання в 1990 р., а п'ятий – від об'єднання Німеччини і до сьогодні.

Вивчення колоніального питання в німецькій історіографії почалося з моменту придбання Німеччиною колоніальних володінь на африканському континенті. Велике значення для нашого дослідження мають вузькоспеціалізовані наукові монографії Х. Маера, Т. Фашинга, М. Декена, Г. Хоффманна, присвячені особливостям створення транспортної інфраструктури колоній, формування їх законодавчої, судової, фінансово-грошової системи тощо.

Завершення Першої світової війни, крах кайзерівської імперії, втрата колоній обумовили сплеск зацікавлення колоніальним минулим. Так, вивченню ролі Рейхстагу, зокрема, депутатів від опозиції у формуванні колоніальної політики була присвячена праця Х. Шпеллмайера.

З приходом до влади націонал-соціалістів у Німеччині розгортається пропагандистська діяльність, спрямована на розпалювання війни. Колоніальна тематика стає живильним середовищем для цього, про що

свідчить проблематика робіт тих часів. Так, у роботі Ю. Фернау констатувався регрес колишніх німецьких територій після переходу їх під управління англійців і французів.

Після закінчення Другої світової війни в німецькій історіографії відбувся поділ робіт за ідеологічним принципом. Незважаючи на це, дослідники як НДР так і ФРН змогли дослідити нові моменти з колоніального минулого Німеччини. Так східнонімецький історик Г. Лот, вказував на негативний вплив місіонерських організацій на життя африканських племен. Західнонімецький дослідник М. Нуссбаум доводить, що на початковому етапі колоніальна політика Німеччини мала економічне підґрунтя, і лише з часом перетворилася на атрибут престижу.

Завершення «холодної війни» і руйнування біполярного світу на початку 1990-х років дозволило позбутися ідеологічних обмежень при вивченні теми німецького колоніалізму, що, безсумнівно, підвищило інтерес до даної тематики. Дослідники В. Шпайткамп, Б. Цурстрассен звернули увагу на ті теми, які раніше не розглядалися в історіографії. Так, Б. Цурстрассен докладно розглянула проблеми психологічної адаптації німців у колонії Того. Професор університету Касселя В. Шпайткамп висвітлив особливу роль будівництва монументальних споруд у становленні німецького колоніального панування.

Під час проведення дослідження, з метою розширеного та всебічного огляду проблеми німецького колоніалізму використовувалися роботи англійських дослідників. Серед них звертає на себе увагу робота А. Перраса, яка розкриває діяльність засновника Товариства німецької колонізації К. Петерса.

Серед українських дослідників найбільш помітний внесок у вивчення історії німецького колоніалізму зробив С. С. Троян. Його праці, завдяки широкій та різноманітній джерельній базі, а також використанню нових підходів до теми дослідження, розкривають роль німецьких громадських організацій, а також окремих політичних і громадських діячів у колоніальній пропаганді, яка підштовхувала уряд Німеччини до колоніальних захоплень заморських територій.

Отже, оцінюючи ступінь вивчення проблеми німецького колоніалізму в Африці, життя колоніальних громад, слід визнати її недостатню розробку як у вітчизняній, так і в зарубіжній історіографії. Поки що відсутні комплексні дослідження з проблеми формування та розвитку німецьких колоніальних співтовариств, що ускладнює процес осмислення ролі німецьких колоніальних спільнот у реалізації колоніальної політики кайзерівської Німеччини.

У підрозділі **1.2. «Джерельна база дослідження»** представлені джерела, які поділяються на три групи. Так, документи офіційного походження (законодавчі акти, парламентські документи, документи адміністративних органів, матеріали статистики, офіційні дипломатичні документи, що стосуються колоній) належать до першої групи джерел. Серед них особливо слід виділити матеріали, розміщені на офіційному сайті Потсдамського

федерального архіву¹. Більшість представлених документів раніше не розглядалися в роботах дослідників.

Законодавчі акти², що стосуються адміністративного і військового апарату, допомагають зрозуміти особливе становище і роль державних службовців у колоніальному суспільстві.

Цікавою знахідкою стали документи, що мають відношення до регламентації поховання в колоніях і транспортування в метрополію померлих німецьких колоністів³, а також розпорядження з використання природних ресурсів⁴. Слід зазначити, що ці законодавчі акти раніше знаходились поза увагою дослідників.

Використані в дослідженні джерела агітаційно-публіцистичного змісту склали другу групу джерел. Серед них найбільш інформативними є періодичні видання⁵, на сторінках яких висвітлювалось суспільно-політичне, господарське та культурне життя німецьких колоністів.

Джерела неофіційного походження (щоденники, записки та спогади сучасників) складають третю групу джерел. Серед них цінним джерелом інформації про повсякденне життя, домашній побут, господарство переселенців, їхнє ставлення до африканців є мемуари.

¹ BArch R 1001/3775, fol. 108–109. Bericht der Grenzexpedition an das Reichskolonialamt vom 25. Februar 1913. Historische Bilder und Dokumente. Flaggenwechsel über Neukamerun. Zum 100. Jahrestag des Marokko-Kongo-Abkommens. URL: http://www.bundesarchiv.de/oeffentlichkeitsarbeit/bilder_dokumente (дата звернення: 03.05.2013).; BArch R 1001/4232, fol. 105–107. Bericht über die Gesundheitsverhältnisse der Station Oyem vom 17. Oktober 1912. Historische Bilder und Dokumente. Flaggenwechsel über Neukamerun. Zum 100. Jahrestag des Marokko-Kongo-Abkommens. URL: http://www.bundesarchiv.de/oeffentlichkeitsarbeit/bilder_dokumente (дата звернення: 03.05.2013).

² Runderlass des Gouverneurs von Deutsch-Ostafrika, betreffend Zahlung von Frachtvergütungen an Beamte und Militärpersonen im Innern. Vom 26. Januar 1904. Die deutsche Kolonial-Gesetzgebung / Die Herausgeber Dr. Köbner. Berlin, 1905. S. 35.; Bekanntmachung des Gouverneurs von Deutsch-Ostafrika, betreffend das sogenannte Lienhardt-Sanatorium in Wugiri. Vom 1. August 1904. Die deutsche Kolonial-Gesetzgebung / Herausgeber Dr. Köbner. Berlin, 1905. S. 204–206. etc.

³ Erlass des Gouverneurs von Kamerun, betreffend die Beardigungskosten für Europäer. Vom 8. April 1906. Die deutsche Kolonial-Gesetzgebung / Herausgeber Dr. Köbner. Berlin, 1907. S. 151.; Verfügung des Gouverneurs von Deutsch-Südwestafrika, betreffend Begräbnisgebühren. Vom 1. August 1907. Die deutsche Kolonial-Gesetzgebung / Herausgeber Dr. Köbner. Berlin, 1908. S. 338. etc.

⁴ Verordnung, betreffend Ermächtigung des Gouverneurs von Kamerun zum Erlasse von Anordnungen zum Schutze des Waldbestandes. Deutsches Reichsgesetzblatt. 1900. Band № 16. S. 231.; Runderlass des Gouverneurs von Deutsch-Ostafrika, betreffend die Lösung von Jagdscheinen. Vom 5. Januar 1904. Die deutsche Kolonial-Gesetzgebung / Herausgeber Dr. Köbner. Berlin, 1905. S. 28. etc.

⁵ Kolonie und Heimat in Wort und Bild. Berlin; Amtlicher Anzeiger für Deutsch-Ostafrika. Beilage zur Deutsch-Ostafrikan. Zeitung. Dar-es-Salam etc.

Спогади колоніальних урядовців та військових⁶, містять докладні описи адміністративного устрою і господарської діяльності колоній. Особливої уваги заслуговують спогади жінок, що мешкали в колоніях, оскільки їх роботи насичені цінними даними з повсякденного життя громад⁷. Спогади допомагають реконструювати події, що відбувалися в колоніях, умови життя, побут, культуру, взаємини німецьких колоністів і їх переживання, тобто містять таку інформацію, яку часто просто неможливо отримати з інших джерел.

Таким чином, наявна джерельна база є різноманітною та дозволяє вирішити мету та завдання дисертаційного дослідження.

У підрозділі **1.3. «Методологія і методи дослідження»** обґрунтовується вибір методологічних підходів і методів, використаних у роботі. Так, з метою дослідження німецьких колоніальних спільнот, які мали унікальну організацію, побут, культуру, а також були зонами міжцивілізаційних контактів, були застосовані методологічні підходи, котрі змогли б розкрити «людський» вимір колоніалізму. Найбільш відповідним для цього науковим інструментарієм є «нова історична наука».

Для більшого розкриття особливостей життя німецьких переселенців в африканських колоніях використовувалась методологія «нової соціальної історії», яка є провідною галуззю конкретних досліджень «нової історичної науки», методів мікроісторії та концепцій культурогенезу. Сутність мікроісторичного підходу полягає в пошуку одиничного і приватного в житті звичайної людини. У цьому контексті на перший план висуваються питання менталітету і психологічного сприйняття окремої людини, що опинилася в чужому, нерідко агресивному, середовищі. З багатьох існуючих методів культурогенезу, в роботі був застосований еволюційний підхід, який ставить за основну мету дослідження безперервних процесів постійної адаптації людських спільнот до змінних умов їхнього існування шляхом пошуку нових форм діяльності та соціальної взаємодії.

Застосування методологічних підходів «нової соціальної історії», методів мікроісторії та концепції культурогенезу дозволило відтворити цілісне уявлення про повсякденне життя німецьких колоністів, які волею долі опинилися в Африці, формування їх господарського укладу, управління та судочинства в колоніях тощо. Використовуючи дані методологічні підходи, стає можливим по-новому підійти до вивчення процесу життєдіяльності німецьких колоніальних спільнот, виявити їх внутрішню структуру та специфіку.

⁶ Lettow-Vorbeck Paul Emil, von. Meine Erinnerungen aus Ostafrika. Leipzig, 1920. 302 s.; Fülleborn F. Deutsch-Ost-Afrika. Berlin, 1906. 636 s. etc.

⁷ Brokmann C. Briefe eines deutschen Mädchens aus Südwest. Berlin, 1912. 220 s.; Eckenbrecher M. Was Afrika mir gab und nahm: Erlebnisse einer deutschen Ansiedlerfrau in Südwestafrika. Berlin, 1911. 242 s. etc.

Важливу роль у підготовці дисертаційної роботи відіграло використання спеціальних методів історичної науки: історико-генетичного, порівняльно-історичного, історико-типологічного, історико-системного проблемно-хронологічного.

Сукупність зазначених вище дослідницьких підходів і методів сприяло різнобічному аналізу особливостей формування, розвитку і повсякденного життя німецьких колоніальних громад в Африці наприкінці XIX – на початку XX ст.

У другому розділі **«Формування колоніальних громад у німецьких африканських колоніях»** йдеться про труднощі, які підстерігали німецьких переселенців у Африці, їх адаптацію та особливості формування структури колоніальних спільнот. Розглядається значення адміністративної та законодавчої системи в житті пересічних колоністів.

Зокрема, у підрозділі **2.1. «Заснування, облаштування та побут переселенських поселень»** розкриваються причини німецької еміграції, особливості переїзду переселенців до заморських володінь. Вказується, що з прибуттям до колоній німецьких переселенців чекали різні труднощі. Так, проста подорож або переїзд у колоніях були пов'язані з величезними ризиками. У тропіках Камеруну, Того, Східної Африки мухи цеце спричиняли смерть в'ючної худоби, що позбавляло мандрівників транспортного засобу. Тому для пересування доводилося використовувати каравани носильників і йти пішки. У Південно-Західній Африці в перші роки освоєння колонії для пересування використовували волів упряжки. З появою залізниць у протекторатах пересуватися стало набагато швидше і комфортніше.

Особливістю німецької колоніальної експансії стала спроба надати колоніям «німецьке обличчя». З переїздом поселенців до протекторатів там стали закладатися нові адміністративні центри, міста, поселення, ферми, які копіювали німецькі в далекій метрополії. Укази губернаторів зобов'язували давати географічним об'єктам європейські назви, а існуючі назви змінювати на німецький манер.

Велику загрозу для німецьких громад в Африці становили місцеві хвороби, серед яких найнебезпечнішою була малярія. Висока смертність у колоніях була також зумовлена нестачею лікарів і надмірним вживанням алкоголю колоністами через існування оманливої думки про нібито дезінфекційні властивості спирту.

У підрозділі **2.2. «Створення нормативно-правової бази та адміністративної системи для колоній»** констатується особлива увага німецького уряду до питань міжнародного визнання своїх заморських володінь через підписання двосторонніх договорів про визначення їх кордонів. Паралельно Німеччина розпочала розробку адміністративно-правової бази для колоній. У 1886 р. було видано закон, згідно з яким вони розглядалися як складова частина рейху. Даний закон став основою німецького колоніального права.

Створений німецькою владою колоніальний апарат управління мав чітку структуру і поділявся на дві основні частини: громадянську адміністрацію і військову – охоронні війська і поліцію. Охоронні війська кожної німецької колонії мали свої особливості. Так, охоронний контингент у Південно-Західній Африці формувався з німецьких добровольців, що мали досвід армійської служби. В охоронних військах Східної Африки і Камеруну німці займали тільки вищі командні посади, солдати ж наймалися з місцевого населення за контрактом. Колоніальні війська в Того, на відміну від інших колоній, сформовані не були. Тут завдання охорони і забезпечення порядку виконували поліцейські підрозділи. Поліція була також створена у Камеруні, Південно-Західній Африці і в Німецькій Східній Африці. Особливістю цивільного управління в Того, Камеруні і Східній Африці стало залучення на нижчі адміністративні посади африканців – з метою економії бюджетних коштів. Вожді племен, сільські старости (джумбо) і старійшини (акід) зобов'язані були збирати податки, здійснювати традиційне судочинство, поставляти робочу силу на вимогу начальника округу. У Південно-Західній Африці африканців в колоніальну адміністрацію не допускали.

Колоніальна законодавча база мала велику кількість законів, які безпосередньо впливали на життя колоністів. Законодавча регламентація стосувалася усіх сфер життя колоній, наслідуючи в цьому систему, що існувала в метрополії. Німецька влада вважала, що саме подібними законами можна надати колоніям «німецьке обличчя» і тим самим зберегти їх для метрополії.

У підрозділі **2.3. «Соціальна структура колоніального суспільства»** проаналізовано кількісний склад та соціальну структуру німецьких колоніальних суспільств.

Німецька колонізація Африки мала свої особливості. Неприятливі кліматичні умови, тропічні захворювання, ворожість місцевого населення стримували кількісне зростання німецьких колоністів. Однак, незважаючи на істотні труднощі, в усіх німецьких африканських колоніях склалися спільноти, які підпорядковувалися певним правилам і законам – як писаним, так і неписаним. У формуванні колоніальних товариств у другій половині ХІХ ст. брали участь не тільки буржуазія й нижчі верстви суспільства, але й представники аристократичної еліти. Німецькі колоніальні співтовариства були немов «відбитком» метрополії та мали чітку суспільну структуру.

Привілейоване місце у африканських німецьких протекторатах займали колоніальні чиновники та військові, які мали практично необмежену владу. Незважаючи на велику роль у підкоренні колоній, місіонери та комерсанти могли розраховувати тільки на власні сили. З метою прискорення господарського освоєння нових територій колоніальна адміністрація надавала значну підтримку фермерам і плантаторам. Так, для забезпечення робочою силою плантаторів приймалися спеціальні закони, а для фермерів урядом виділялися позики й худоба. Найменш стабільною соціальною групою в протекторатах були робітники. Чимало з них після завершення вказаного за контрактом терміну поверталися на батьківщину, і лише

невелика кількість залишалася назавжди в колоніях. Що стосується жінок і дітей, то ця група розвивалася нерівномірно та мала найменшу чисельність.

Завдяки суворій переселенській програмі до колоній потрапляли тільки необхідні там особи. Існуючі проблеми, пов'язані з міжрасовими шлюбними зв'язками і невеликою кількістю білих жінок у колоніях, німецька влада намагалася вирішити шляхом адміністративної заборони міжрасових шлюбів і стимулювання переселення німецьких жінок до колоній.

У третьому розділі «Повсякденне життя німецьких колоніальних співтовариств» розглядаються особливості формування і життєдіяльності німецьких колоніальних співтовариств під впливом африканської повсякденності та певних регіональних відмінностей.

У підрозділі **3.1. «Взаємовідносини переселенців і місцевого населення»** констатується, що з моменту виникнення німецьких колоній і до кінця панування Німеччини в Африці взаємини німецьких колоністів і африканців склалися на нерівноправній основі. Більшість переселенців ставилася негативно до місцевих мешканців. Грубе поводження, жорстокість і обман стали нормою їхньої поведінки по відношенню до темношкірого населення.

У державній колоніальній політиці по відношенню до тубільців мали місце специфічні регіональні відмінності. Для забезпечення дешевою робочою силою в колоніях Того, Камеруну і Східній Африці була введена трудова повинність, яку пізніше замінили подушним податком. У Південно-Західній Африці колоніальна адміністрація послідовно і цілеспрямовано проводила курс на експропріацію землі та худоби у тубільців, перетворюючи їх на безправних робітників.

Німецька правова база, що діяла у колоніях, відрізнялася особливою жорстокістю і упередженістю до аборигенів. Надмірне застосування тілесних покарань стало особливістю німецької колоніальної юстиції. Однак німецька юриспруденція діяла не в усіх протекторатах і не на всій території колоній. У Камеруні і Східній Африці існували місцеві державні утворення під контролем німецьких резидентів, на теренах яких діяло звичайне (традиційне) право.

Нееквівалентна торгівля, захоплення землі, несправедливість судів, жорстокість білих поселенців стали причинами антиколоніальних повстань. Проте позитивним моментом у відносинах між німецькими колоністами і тубільними народами стало знайомство останніх з європейською освітою, медициною, правовою культурою, способом мислення, що сприяло їх подальшому культурному прогресу.

У підрозділі **3.2. «Формування господарського устрою колоністів»** розглядається процес економічного освоєння переселенцями колоніальних володінь в Африці. У колоніях Того і Камерун основою господарської діяльності стало плантаційне господарство, яке спеціалізувалося на вирощуванні експортних культур. У Східній Африці плантаційне господарство співіснувало з дрібним фермерством. У Південно-Західній Африці розвивалося дрібне і велике фермерське господарство, що

спеціалізувалося на товарному тваринництві, садівництві та городництві. Однак багато господарств у Східній та Південно-Західній Африці мали низьку рентабельність. Для виживання дрібним фермерам, які не мали необхідних коштів, доводилося додатково займатися торгівлею, перевезенням вантажів, ремісництвом тощо.

Для економічного освоєння колоній організовувалися сільськогосподарські наукові станції, ветеринарна служба, видавалися спеціалізовані журнали, завозилися перспективні породи худоби, проводилися роботи з селекції. У посушливих районах проводилися геологічні розвідки водних джерел, надавалася допомога поселенцям при будівництві гребель і бурінні свердловин. Ці заходи сприяли підвищенню рентабельності господарств колоністів, однак не привели до бажаного економічного піднесення. Спільною для всіх німецьких колоній була спрямованість на виробництво певного виду сировини. Можливість виробництва більш широкого асортименту продукції найчастіше ігнорувалася німецькими підприємцями через нерентабельність її транспортування в метрополію. Внаслідок цього економічний потенціал колоній не використовувався в повному обсязі.

У підрозділі **3.3. «Суспільне і культурне життя в німецьких поселеннях»** відзначається особливе ставлення колоністів до німецьких військовослужбовців охоронних військ і фермерів, оскільки перші були в очах переселенців захисниками нової батьківщини, а другі – міцними власниками, що досягали добробуту власною працею. Примітною особливістю суспільного життя в колоніях також був особливий статус жінок – більш значущий, ніж на батьківщині.

Зі збільшенням чисельності населення і встановленням прямого адміністративного управління в колоніях, за ініціативою влади були засновані окружні та обласні ради, муніципальні асоціації, а в Південно-Західній Африці – Ландрат. Ці органи самоврядування дозволяли поселенцям частково вирішувати питання, що виникали у повсякденному житті колоніальних співтовариств.

Розвиток колоніальних громад призвів до формування особливого культурного середовища, в якому німці, що мали в основі своєї ментальності європейську культуру, під впливом колоніальної дійсності створили свою власну, ні на кого не схожу, культурну спільноту. Був створений великий масив колоніальної літератури різних жанрів, розвивалося образотворче мистецтво, споруджувались пам'ятники, формувалась колоніальна мода.

З початком Першої світової війни практично всі колоністи стали на захист колоній від військ Антанти, але, незважаючи на завзятий опір, протекторати Того, Південно-Західна Африка та Камерун незабаром зазнали поразки. Винятком стала Східна Африка, де близько 3 тис. німців і 11 тис. аскарі змогли протриматися до кінця війни. Після закінчення війни колоніальні володіння Німеччини були передані під опіку країн-переможниць. Німці, які мешкали в протекторатах, були змушені

приймати громадянство іншої країни, або їх репатріювали до метрополії (з Південно-Західної Африки, наприклад, було вислано 6 тис. німців).

У **висновках** дисертаційної роботи підбито підсумки та узагальнено результати дослідження. Відзначається, що німецькі колоністи змогли не тільки закріпитися у важких умовах Африки, але й сформувати у своїх володіннях особливі, багато в чому унікальні спільноти, на розвиток яких впливала ціла низка факторів, що були пов'язані як з подіями в далекій Німеччині, так і з процесами в самих колоніях.

Географічна роз'єднаність німецьких колоніальних володінь і слабкий транспортний зв'язок між ними стали основною причиною формування не однієї колоніальної спільноти, а декількох роз'єднаних спільнот, що мали свої специфічні особливості. У Того і Камеруні дані спільноти формувалися переважно з державних службовців, плантаторів і торговців. У Південно-Західній і Східній Африці соціальний склад співтовариств був ширшим і вони мали більшу чисельність. Значну частину населення в даних колоніях становили фермери, плантатори, робітники і військовослужбовці. Жінки і діти займали особливе становище в усіх колоніях. Через складні умови проживання дана соціальна група з'явилася в протекторатах досить пізно і мала найменшу чисельність у місцевих громадах. Для вирівнювання гендерного «перекосу», що викликав психологічний і соціальний дискомфорт у колоніальних спільнотах, німецьким урядом приймалися спеціальні заходи з пільгового переселення жінок у заморські володіння.

Німецькі колоніальні співтовариства в протекторатах формувалися з представників усіх верств німецького суспільства і зберігали таку ж, як і в метрополії, соціальну диференціацію. Соціальне становище людини визначалося, насамперед, сферою її діяльності та наявним капіталом. Найбільш привілейоване місце в спільнотах посідали колоніальні чиновники і військові. Вони отримували підвищену заробітну плату і державну пенсію, їм надавалося безкоштовне службове житло, гарантувалися пільги на проїзд та відпочинок у державних санаторіях тощо. Соціальне становище представників інших груп колоніальних співтовариств відповідало їхньому рівню прибутків. Найбільш вагому роль мали плантатори, успішні приватні торговці та бізнесмени. Місіонери в протекторатах жили за рахунок грантів власних організацій, торгівлі з місцевими племенами і підсобного господарства. Найбільш незахищеними були середні і дрібні фермери. Неврожай, погана економічна кон'юнктура, повстання місцевих племен нерідко ставили фермерів на межу виживання. Робітники, що склали особливу соціальну групу населення колоній, у більшості своїй працювали за контрактом, брак кваліфікованих фахівців дозволяв їм мати постійну роботу з високою заробітною платою. Багато фермерів після невдач у сільському господарстві перекваліфікувалися в ремісників. Статус і умови життя жінок і дітей залежав від становища їх чоловіка і батька в німецькому колоніальному співтоваристві. Але незважаючи на патріархальний уклад життя сім'ї, жінки мали більше прав і свобод у колоніях, ніж у метрополії, чому сприяв брак жінок у колоніях.

Для психологічного подолання труднощів життя в далеких африканських колоніях німці старанно копіювали повсякденне життя в Німеччині. Колоністи будувати в протекторатах типові «німецькі» будівлі, давали німецькі назви місцевостям та географічним об'єктам, намагалися слідували образу життя пересічного німця в метрополії. Однак під впливом місцевих умов, практичність, яка притаманна німецькому народові, сприяла внутрішній трансформації колоніальних співтовариств. Німецькі колоністи придбали своєрідні риси, які виражалися в особливостях ведення господарства, способах пересування, приготування їжі, дозвілля, розваг, моди тощо. У протекторатах за відносно короткий термін сформувався особливий «німецький колоніальний стиль» в архітектурі, скульптурі і живопису, виникла колоніальна література різноманітних жанрів, що мала значний вплив на культуру далекої метрополії. З іншого боку, культурне життя в колоніях стримувалося відсутністю відповідної інфраструктури (театрів, стаціонарних виставок та ін.).

Особливе місце в суспільному житті колоніальних співтовариств посідали створені з ініціативи німецького уряду органи місцевого самоврядування, які дозволяли оперативно вирішувати частину питань, пов'язаних з організацією суспільного і господарського життя. Таким чином, німецькі колоніальні спільноти володіли неповторними і стійкими соціальними і культурними якостями, незважаючи на те, що несли в собі базові елементи європейської і, насамперед, німецької культури.

Процес формування німецьких колоніальних співтовариств постійно знаходився під жорстким адміністративним наглядом. Використовуючи закон про обмеження на в'їзд в колонії іноземців та незаможних громадян, німецький уряд зміг домогтися переважної більшості німців серед колоністів і фактичної відсутності маргінальних груп в колоніальних спільнотах.

Значний вплив на життя колоніальних громад мало цілеспрямовано розроблене німецьким урядом колоніальне законодавство. Закони, що спиралися на законодавчу базу метрополії, допомогли за короткий термін встановити в протекторатах жорстку систему управління і судочинства. З метою фінансового контролю у африканських володіннях вводилася німецька система грошових відносин, що мало на меті зміцнення німецької могутності в колоніях.

Роль німецького уряду в становленні та розвитку колоніальних співтовариств була значною. У колоніях за підтримки уряду проводилося будівництво залізниць і ґрунтових доріг, здійснювався продаж землі німецьким поселенцям за пільговими цінами, вирішувалася проблема водопостачання в посушливих районах. З ініціативи держави створювалися кредитні банки, ветеринарні станції, завозилися продуктивні породи сільськогосподарських тварин. За державний рахунок будувалися поштові та телеграфні станції, випускалися газети, відкривалися лікарні, державні спеціалізовані курси для початківців-фермерів і школи для дітей. Надана урядом допомога дозволила колоністам за короткий термін створити

відносно міцну соціальну інфраструктуру та економічну базу в протекторатах.

У повсякденному житті німецьких колоніальних співтовариств особливе місце посідали взаємини з місцевим населенням. Більшість колоністів мали стійке переконання у своїй расовій перевазі над тубільними народами. Негативне ставлення колоністів до африканців доповнювалося цілеспрямованою політикою німецької влади, яка розробила систему законів для політичного та економічного підпорядкування корінного населення Африки. Застосовуване до африканців правосуддя в німецьких колоніях за цинічністю і жорстокістю не мало собі рівних у світі. Німецька юстиція широко використовувала великі штрафи, примусові роботи і тілесні покарання за найменші правопорушення. Загалом, колоніальне законодавство для аборигенів було розроблено з метою забезпечення неухильного порядку та ефективної експлуатації людських ресурсів колоній.

Незважаючи на негативне ставлення більшості колоністів до аборигенів, у взаєминах між ними були присутні і певні позитивні моменти. Німецьке колоніальне управління сприяло знищенню в протекторатах рабства, введенню медичного обслуговування та шкільної освіти для місцевого населення. Знайомство африканців з новими знаряддями праці і формами землеробства, європейськими технологіями будівництва житла, доріг і мостів сприяло розвитку культури місцевого населення. Однак, блага європейської цивілізації були доступні лише незначному колу африканців.

Таким чином, поселення німецьких колоністів, що виникли в Африці наприкінці XIX ст., досить швидко трансформувалися в особливі спільноти з властивими тільки їм ідеологією, господарським і суспільним устроєм, стали надійними форпостами Німеччини на «Чорному континенті» і зонами широких міжцивілізаційних контактів.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях України:

1. Луценко С. М. Соціальна структура германського колоніального суспільства в Африці // Зб. наук. праць. Серія «Історія та географія». Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2013. Вип. 47. С. 77–83.
2. Луценко С. М. Правовое регулирование жизни колонистов в африканских колониях Германии (1884–1918 гг.) // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Зб. наук. праць. ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2014. Вип. 17. С. 108–118.
3. Луценко С. М. Формування культури німецької колоніальної спільноти в африканських протекторатах Німеччини наприкінці XIX – початку XX ст. // Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія історія. Тернопіль, 2014. Вип. 2. Ч. 3. С. 121–125.
4. Луценко С. М. Міжцивілізаційні контакти та їхні наслідки у німецьких африканських колоніях XIX–XX століть // Наук. збірник.

Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка. Полтава, 2016. Вип. 34-35. С. 106–115.

5. Луценко С. М. Формування адміністративної та військової системи в африканських колоніях Німеччини // Наук. зап. Тернопільського нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія історія. Тернопіль, 2016. Вип. 1. Ч. 2. С. 54–57.

6. Луценко С. М. Формирование хозяйственного уклада переселенцев в африканских колониях Германии в конце XIX – начала XX вв. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Зб. наук. праць. ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2016. Вип. 19. С. 75–86.

Публікації у закордонних періодичних спеціалізованих виданнях:

7. Луценко С. М. Формирование и обустройство переселенческих поселений в германских африканских колониях в конце XIX – начале XX в. // Вестник Санкт-Петербургского университета. СПбГУ, 2014. Серия 2. Выпуск 4. С. 224–233.

Статті в інших виданнях та матеріали наукових конференцій:

8. Луценко С. М. Особенности германской системы управления и юриспруденции в африканских колониях // Вісник Національного університету «Юридична Академія України ім. Ярослава Мудрого» Серія: Економічна теорія та право. Харків, 2012. Вип. 4 (11). С. 216–223.

9. Луценко С. М. Почтовая открытка как средство колониальной пропаганды в Германии в конце XIX в. – в начале XX в. // Глобальні військово-політичні протистояння у XX ст.: світовий та регіональний вимір (до 100-річчя Першої світової війни): матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Запорізький національний ун-т. Запоріжжя, 2014. С. 170–175.

10. Луценко С. М. Формирование хозяйственного уклада немецких колонистов в африканских протекторатах в конце XIX – начале XX в. // Каразінські читання (історичні науки). Тези доповідей 68-ї міжнародної наукової конференції. Харків, 2015. С. 74–75.

11. Луценко С. М. Деятельность Германского колониального общества // Зб. наук. праць. Серія «Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин» Луганського нац. ун-т. ім. Т. Шевченко. Луганськ, 2013. Вип. 4. С. 112–116.

АНОТАЦІЯ

Луценко С. М. Німецькі колоніальні співтовариства в Африці: формування і повсякденне життя (1884–1918 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2017.

У дисертації на основі великого масиву джерел та літератури вперше у вітчизняній історіографії здійснено всебічне дослідження німецьких

колоніальних співтовариств, які виникли в африканських колоніях Німеччини наприкінці XIX ст.

Ретельно проаналізовано соціальну структуру німецьких спільнот в Африці, відображено становище різних соціальних груп переселенців всередині колоніальних співтовариств.

Автором висвітлені основні чинники, які сприяли поступовому трансформуванню переселенських поселень в своєрідні колоніальні співтовариства з власною системою цінностей, особливостями господарського розвитку, суспільного та культурного життя.

Розглянуто напрямки впливу законодавчої бази на господарське, колективне та приватне життя у протекторатах.

Проведено комплексний розгляд взаємовідносин німецьких колоністів з місцевим населенням та іншими групами європейських поселенців.

Простежено позитивні наслідки міжцивілізаційного діалогу. Так, завдяки німецькому колоніальному уряду в протекторатах було знищено рабство, запроваджено медичне обслуговування та шкільна освіта для місцевого населення.

Ключові слова: Німеччина, колонії, Того, Камерун, Південно-Західна Африка, Східна Африка, колоніальне законодавство, колоніальні співтовариства.

АННОТАЦИЯ

Луценко С. М. Немецкие колониальные сообщества в Африке: формирование и повседневная жизнь (1884–1918 гг.). – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.02 – всемирная история. Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара. Днепр, 2017.

В диссертации на основе большого массива источников и литературы впервые в отечественной историографии осуществлено всестороннее исследование немецких колониальных сообществ, которые возникли в африканских колониях Германии в конце XIX в.

Тщательно проанализировано социальную структуру немецких общин в Африке, отражено положение различных социальных групп переселенцев внутри колониальных сообществ.

Автором освещены основные факторы, которые способствовали постепенному трансформированию переселенческих поселений в своеобразные колониальные сообщества с собственной системой ценностей, особенностями хозяйственного развития, общественной и культурной жизни.

Выявлено влияние законодательной базы на хозяйственную, общественную и частную жизнь в протекторатах.

Проведено комплексное изучение взаимоотношений немецких колонистов с местным населением и другими группами европейских поселенцев.

Определены положительные последствия межкультурного диалога. Благодаря немецкому колониальному управлению в протекторатах было уничтожено рабство, введено медицинское обслуживание и школьное образование для местного населения.

Ключевые слова: Германия, колонии, Того, Камерун, Юго-Западная Африка, Восточная Африка, колониальное законодательство, колониальные сообщества.

ANNOTATION

Lutsenko S. M. German colonial community in Africa: formation and daily life (1884–1918). – Scientific qualification work as a manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Historical Sciences specialty 07.00.02 – World History. The in Oles Honchar Dnipro National University. Dnipro, 2017.

The thesis is based on a large body of sources and literature and for the first time in nation's historiography it was made a comprehensive study of the German colonial communities that emerged in Germany's African colonies at the end of the XIX century. Disclosing of the basic reasons of the German emigration, especially of immigrants moving to overseas possessions. Identifying the difficulties faced by colonists in the early stages of development protectorates.

It was carefully analyzed the social structure of German communities in Africa, reflected the situation of different social groups of settlers inside the colonial communities. So in the formation of the German colonial communities in protectorates representatives of all segments of German society was attended and kept the same social differentiation as in the parent state. The social position of each settler in the middle of the colonial community was determined, first of all, with the scope of the activity and available capital. The most privileged place in the communities was given to the colonial and military officials. They got a higher salary and state pension, they were given free service housing, and a variety of benefits. However, the German military security forces and farmers got special respect among the colonists, as the former were defenders of the new homeland in the eyes of immigrants, and the latter – strong owners, that reached their welfare by their own work.

The author illustrated the main factors that contributed to the gradual transformation of resettlements in peculiar colonial communities with their own value system, distinctive features of the economic development, social and cultural life. It was determined that despite the settlers' efforts to copy everyday life metropolis in protectorates, adaption for unusual to the European for African conditions and practicality typical for the German contributed to the internal transformation of colonial communities. It was observed the German government's role in the formation and development of colonial communities. Due to government support and targeted public funding, protectorates built dirt roads and railways, post and telegraph stations, released newspapers, opened hospitals. On the initiative of the state it were created credit banks, veterinary station, productive breeds of farm animals, conducted the sale of land at reduced prices for German

settlers, solved the problem of water in arid areas. With the permission of the government in the protectorates there were established district and regional councils, municipal associations, and Landrat in the South-West Africa. Local government allowed settlers to quickly solve issues related to the organization of social and economic life.

It was characterized and identified the special role of specialized developed metropolitan and colonial administration legal system for life of protectorates and immigrants. It was reviewed the directions of legislative framework influence on economic, collective and private life in the protectorate.

A comprehensive review of German colonists relationships with local people and other groups of European settlers was made. It was found that evolutionarily produced mental and psychological self-sufficiency of the German and their arrogant attitude to other Europeans and Africans under the pressure of economic difficulties and armed conflicts with local tribes, quickly transformed into xenophobia and racism. The current problem of negative attitude of colonists towards the African complicated with a large number of special laws aimed at political and economic subjugation of the African people. German justice system widely used high fines, forced labor and corporal punishment for the slightest offense in relation to the native population. In the state colonial policy there were specific regional differences toward the natives. In order to provide cheap labor in the colonies of Togo, Cameroon and East Africa labor conscription was introduced, which was later replaced by capitation tax. In South-West Africa, the colonial administration consistently and purposefully ran a course on expropriation of land and cattle from the natives, making them powerless workers.

It was traced the positive effects of inter-civilizational dialogue. So, due to the German colonial government in the protectorates slavery was destroyed, health care and schooling for local people were introduced. The contact of Africans with new tools and forms of agriculture, with the technology of buildings construction, roads and bridges contributed to the development of culture of the local population.

Keywords: Germany, colonies, Togo, Cameroon, South-West Africa, East Africa, colonial laws, the colonial community.